

Rozdział 1

Przedmiot badań, założenia teoretyczne i metodologiczne

1.1. Przedmiot badań

Przedmiotem badań w niniejszej publikacji są polskie organizacje imigranckie w wybranych krajach europejskich oraz uwarunkowania wpływające na ich stan. Choć termin „organizacja” można uznać za jedno z podstawowych pojęć w socjologii i naukach pokrewnych, to jednocześnie należy stwierdzić, że niesie on ze sobą różne znaczenia. Jan Szczepański zauważa, że można mówić o dwóch rozumieniach tego terminu. W pierwszym przypadku za organizację uważa się „grupę celową, zrzeszenie powołane dla realizacji określonych celów [...] w sposób zorganizowany” (Szczepański 1970: 231). Drugie rozumienie ujmuje organizację jako „sposoby zarządzania i kierowania ludźmi oraz różnymi środkami działania, sposoby koordynowania czynności, harmonizowania wysiłków dla osiągnięcia określonego celu przez większą ilość ludzi wykonujących zadania cząstkowe” (Szczepański 1970: 231). Z punktu widzenia naszych analiz i przedmiotu zainteresowania bez wątpienia bardziej przydatne jest to pierwsze rozumienie. Barbara Szacka (2003: 206) utożsamia organizacje z celowymi grupami formalnymi lub z organizacjami formalnymi, które mają następujące cechy:

- „Są powoływane do realizacji określonych celów w sposób zaplanowany i za pomocą procedur określonych przez przepisy [...].
- Mają sformalizowaną strukturę [...].
- Występuje w nich wyraźny, przejrzysty podział pracy [...].
- Mają wyraźnie wyodrębnione ośrodki władzy [...].
- Istnieje w nich wymiana personelu [...].
- Dominują [w nich] stosunki rzeczowe” (Szacka 2003: 206).

Tak rozumiane pojęcie organizacji formalnych jest jednak nadal bardzo szerokie. Dla wielu różnych kontekstów społecznych można wskazać charakterystyczne dla nich organizacje (Sztompka 2002: 125). Można więc mówić na przykład o organizacjach politycznych (partie polityczne) czy ekonomicznych (przedsiębiorstwa).

Przedmiot naszych badań jest węższy i mieści się w kontekście życia publicznego, organizacje imigranckie zaś, które leżą w centrum naszych zainteresowań, możemy uznać za specyficzny rodzaj organizacji pozarządowych, które można zdefiniować jako „ogół formalnie zinstytucjonalizowanych inicjatyw obywatelskich, które nie mają na celu zdobycia władzy czy uczestniczenia w grze politycznej, ale które istnieją po to, aby – po pierwsze – rozwiązywać problemy społeczne [...], a po drugie, aby wprowadzić do dyskursu publicznego taką interpretację świata społecznego, która jest bliska wszystkim członkom określonej organizacji pozarządowej” (Wnuk-Lipiński 2005: 230–231). Podobne ujęcie proponuje Piotr Gliński, który zauważa, że: „Organizacje pozarządowe najogólniej można zdefiniować jako specyficzne, współczesne formy samoorganizacji społecznej, struktury integrujące grupy obywateli, które cechuje względna dojrzałość społeczna, określony stopień zorganizowania, prywatny charakter inicjatywy, dobrowolność uczestnictwa, niezależność i niekomercyjność, a także – na ogół – znaczny udział wolontariatu i istotna rola w kształtowaniu postaw ludzkich” (Gliński 2005: 170).

W badaniach nad społeczeństwem obywatelskim, czy też trzecim sektorem i aktywnością obywatelską, pojęcie „organizacja pozarządowa” bywa często używane wymiennie z terminem „stowarzyszenie”. Jest ono w tradycji socjologicznej silnie obecne dzięki Ferdinandowi Tönniesowi, który – dokonując rozróżnienia między wolą organiczną a refleksyjną – dostrzegał także różnice między różnymi rodzajami więzi społecznych: „Wszelkie rodzaje więzi, w których przeważa wola organiczna, nazywam wspólnotami, wszystkie te, które są kształtowane lub istotnie uwarunkowane przez wolę refleksyjną – [stowarzyszeniami]” (Tönnies 1975: 57). Tak rozumiane stowarzyszenie jednoczy ludzi sobie obcych, niepowiązanych ani wspólną tradycją, ani wspólnymi przodkami, ani więziami emocjonalnymi. Należy jednak pamiętać, że rozróżnienie Tönniesa opiera się na opisie dwóch typów idealnych, które trudno byłoby znaleźć w rzeczywistości. W przypadku organizacji imigranckich charakter więzi łączących ich członków ewoluuje, a obydwa opisane przez Tönniesa typy się przenikają. Często organizacje te mają pierwotnie charakter wspólnoty (pierwsze, rodzinne grupy migrantów), a z czasem profesjonalizują się i stają się bardziej „stowarzyszeniem” w rozumieniu Tönniesa. Można tę cechę uznać za specyfikę organizacji imigranckich, na ogół bowiem podstawą istnienia stowarzyszenia jest wyrachowanie, interes. Zawiązując stowarzyszenie, współdziałamy z innymi ludźmi po to, by wspólnie osiągnąć wspólne cele. Stowarzyszenia są zorganizowane w sposób formalny (Szacki 2002: 444). Pojęcia „stowarzyszenie” w odniesieniu do opisu grup formalnych, które można nazwać organizacjami pozarządowymi, używał już Alexis de Tocqueville (1976). Współcześnie – szczególnie na gruncie badań dotyczących trzeciego sektora – używa się również terminu „stowarzyszenie dobrowolne”. Jest on różnie definiowany, ale – jak wskazuje Helmut K. Anheier (2001) – definicje te mają wspólny zestaw cech – stowarzyszenia dobrowolne są: prywatne, samorządne, członkostwo w nich jest dobrowolne, mają wyraźne społeczne granice odróżniające

ich członków od osób, które członkami stowarzyszenia nie są, mają też niekomercyjny cel działania. Stowarzyszenia tak rozumiane są bliskie lub wręcz tożsame z organizacjami pozarządowymi.

Trudności pojawiają się także w trakcie prób definiowania imigranckiego atrybutu tak rozumianej organizacji pozarządowej. Jak zauważa Michał Nowosielski (2016), podstawowe pytanie, przed którym stoi badacz chcący zdefiniować pojęcie „organizacja imigrancka”, brzmi: co czyni organizację „imigrancką”? Wśród kryteriów, jakie pojawiają się w literaturze, można wymienić m.in. fakt, że większość jej członków to imigranci lub potomkowie imigrantów, czy fakt, że została założona przez imigrantów (Moya 2005: 834; Schrover, Vermeulen 2005: 825).

Zazwyczaj jako organizacje imigranckie traktuje się te, które zostały założone przez imigrantów, oraz te, których większość członków stanowią imigranci bądź ich potomkowie. Można też dokonać rozróżnienia między mono- i multietnicznymi stowarzyszeniami imigranckimi. Te pierwsze (częściej występujące) reprezentują tylko jedną grupę etniczną, podczas gdy te drugie (znacznie rzadsze i zwykle mające charakter zrzeszeń organizacji monoetnicznych) składają się z osób o różnym pochodzeniu etnicznym (Saksela-Bergholm 2009: 46).

Niektóre definicje organizacji imigracyjnych odnoszą się do oferty organizacji. Przykładem może być podejście Héctora R. Cordero-Guzmána, który twierdzi, że:

Organizacja imigrancka jest organizacją stworzoną przez osoby, które są członkami konkretnej grupy etnicznej bądź narodowej, w celu dostarczania usług społecznych przede wszystkim imigrantom z tej samej grupy etnicznej bądź narodowej. Organizacje imigranckie różnią się tym od innych dostawców usług społecznych, iż odwołują się w swojej misji, praktykach, usługach i programach do komponentów kulturowych oraz poczucia tożsamości etnicznej bądź narodowej (Cordero-Guzmán 2005: 894).

Oznacza to, że zazwyczaj oferta organizacji imigranckich jest ekskluzywna – skierowana do osób pochodzących z tego samego kraju bądź do osób o tej samej tożsamości etnicznej. Tożsamość ta jest podstawą funkcjonowania organizacji, a także odmienności jej oferty od oferty innych nieimigracyjnych i nieetnicznych organizacji. Należy jednak pamiętać, że ekskluzywizm organizacji imigranckich, a dokładniej: kryteria decydujące o tym, kto może, a kto nie może należeć do organizacji, zmieniają się w czasie, a także zależą od profilu organizacji. Organizacje, których członkowie wrastają wraz z upływem czasu w tkankę społeczną kraju pobytu, stopniowo otwierają się na członków spoza ściśle etnicznego kręgu. Temu zjawisku sprzyjają w szczególności tzw. małżeństwa mieszane. Podobną tendencję można dostrzec w przypadku organizacji o niewielkim stażu, ale od początku istnienia ukierunkowanych na integrację (np. organizacje o charakterze profesjonalnym/branżowym).

Nie sposób nie zauważyć, że tak rozumiane organizacje imigranckie mogą być postrzegane jako organizacje etniczne. Co ciekawe, choć literatura na temat organizacji etnicznych jest dość bogata (Minkoff 1995; Hein 1997; Portes, Escobar, Arana 2008; Pilati, Morales 2016), nie obfituje ona w próby definiowania tego pojęcia. Jeśli

więc grupę etniczną będziemy rozumieć za Januszem Muchą jako „grupę o swoistych cechach kultury i świadomości pochodzenia od wspólnych przodków. Wśród owych cech kultury za szczególnie ważne uważa się język i religię, a «obiektywnym» rysem przemawiającym za wspólnym pochodzeniem są często cechy uznawane za rasowe” (Mucha 2005: 31), to organizacje etniczne możemy definiować jako organizacje, które „opierają się na specyficznych kulturowych tożsamościach i klientelach” (Olzak, West 1991: 458). Warto zwrócić uwagę, że o ile wszystkie organizacje imigranckie są organizacjami etnicznymi, o tyle jednocześnie nie każda organizacja etniczna ma charakter imigrancki – mogą one bowiem także reprezentować grupy nienapływowe, rodzime (np. rdzennych mieszkańców Ameryki Północnej).

Warto też zwrócić uwagę na fakt, że w literaturze pojawia się wiele określeń równo- lub bliskoznacznych pojęciu organizacji imigranckich. Oprócz wymienionych organizacji etnicznych należy również wymienić: stowarzyszenia etniczne, organizacje migranckie, organizacje diasporyczne (*diaspora organizations*), transnarodowe organizacje imigranckie czy transgraniczne organizacje migranckie (Dijkzeul, Fauser, red., 2020: 4).

W naszej pracy przyjmujemy następujące, wąskie, rozumienie organizacji imigranckiej: jest to „pozarządowe stowarzyszenie stworzone przez grupę etniczną i dla grupy etnicznej w celu realizacji zadań związanych z dostarczaniem usług – społecznych, ekonomicznych i kulturowych – lub prowadzące działalność rzeczniczą na rzecz społeczności” (Rodriguez-Fraticelli, Sanabria, Tirado 1991: 34).

Kolejnym krokiem koniecznym do określenia przedmiotu badań jest zdefiniowanie rozumienia terminu „polskie organizacje imigranckie”¹. Będziemy je definiować jako pozarządowe stowarzyszenia utworzone przez polskich migrantów lub osoby o polskim pochodzeniu i działające na rzecz tej zbiorowości w celu realizacji zadań związanych z dostarczaniem usług – społecznych, ekonomicznych i kulturowych – lub prowadzące działalność rzeczniczą. Innymi słowy, definiujemy polskie organizacje imigranckie z jednej strony wąsko – rozumiejąc je jako typ organizacji pozarządowej, z drugiej zaś szeroko – włączając w nie stowarzyszenia założone i prowadzone przez migrantów w pierwszym pokoleniu, a także te, które zrzeszają i/lub zostały założone przez osoby polskiego pochodzenia. Taki rodzaj podejścia pozwala ująć złożoność i długotrwałość procesów migracyjnych z Polski oraz procesów kształtowania się polskich zbiorowości poza granicami kraju.

Ze względu na rozległość analiz i możliwości badawcze konieczne jest zawężenie przedmiotu analiz do wybranych krajów, w których polskie organizacje imigranckie działają. W tej monografii skupimy się na krajach europejskich: Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Norwegii, Szwecji, Holandii, Włoszech, Hiszpanii. Kraje te zostały dobrane ze względu na zróżnicowanie pod względem następujących kryteriów, istotnych z punktu widzenia prowadzonych badań:

---

¹ Czasem wymiennie nazywane także stowarzyszeniami imigranckimi bądź stowarzyszeniami polonijnymi.

- 1) procesów migracyjnych z Polski do tych krajów – przede wszystkim intensywności oraz długości czasu ich trwania;
- 2) rozwoju i liczby polskich organizacji imigranckich działających w tych krajach;
- 3) polityk migracyjnych i integracyjnych realizowanych przez te kraje;
- 4) relacji bilateralnych między Polską a tymi krajami.

Taki dobór krajów pozwala na zastosowanie analizy porównawczej.

Ostatnim pojęciem, kluczowym z punktu widzenia prezentowanych analiz, które wymaga zdefiniowania, jest „stan organizacji”. Termin ten oznaczać będzie sytuację, w której organizacja się znajduje, lub jej kondycję. W języku operacyjnym stan organizacji jest definiowany jako „aktualne położenie [...] w zakresie struktury formalnoprawnej, miejsca i zasięgu działania, profilu działalności, form współpracy, zasobów ludzkich, zasobów materialnych, źródeł finansowania, które podlegają zmianom pod wpływem czynników egzo- i endogennych” (Nowosielski 2016: 20).

1.2. Organizacje imigranckie jako przedmiot badań

Przyczyną, dla której organizacje imigranckie powinny stać się przedmiotem bardziej rozwiniętej refleksji badaczy migracji, jest fakt, że pełnią one niezwykle istotne funkcje dla migrantów, społeczeństwa kraju pobytu oraz społeczeństwa pochodzenia (Vermeulen 2006: 12).

Z punktu widzenia migrantów organizacje mogą odgrywać różnorakie role. Mogłoby się zdawać, że jedną z najbardziej oczywistych jest reprezentowanie praw i interesów migrantów. W wielu wypadkach – choć, jak przekonamy się, analizując polskie organizacje imigranckie, nie zawsze – pełnią one funkcje rzecznicze, są „głosem migrantów” w relacji z władzami państwa pobytu (Odmalm 2009: 158). Samodzielnie migranci, zwykle nieposiadający obywatelstwa kraju pobytu, a czasami także nielegalnie przebywający na jego terytorium, są zbyt słabi w kontakcie z administracją publiczną. Dotyczy to sytuacji zarówno jednostkowych, jak i całych społeczności migrantów. W pierwszej z tych sytuacji organizacje pośredniczą w kontakcie między migrantem a urzędnikiem, pracodawcą, wynajmującym mieszkanie etc. W takim przypadku organizacje uzupełniają bądź zastępują służby konsularne kraju pochodzenia. Wymaga to wiedzy na temat właściwych przepisów obowiązujących w kraju pobytu oraz umiejętności negocjacyjnych. W drugiej wymienionej sytuacji organizacje odgrywają raczej rolę reprezentacji politycznej – służą jako przekąźnik żądań, narzędzie negocjowania kwestii istotnych z punktu widzenia migrantów. By tak się jednak stało, organizacje muszą przyjąć swego rodzaju „polityczny” sposób działania – muszą być zdolne do podejmowania decyzji o charakterze politycznym oraz różnych działań o charakterze politycznym, np. do organizowania kampanii czy protestów. Muszą także rozwijać strategie postępowania w relacjach z administracją i instytucjami politycznymi państwa pobytu (Yurdakul 2006: 436). Ponadto istotne znaczenie ma zdolność organizacji do tworzenia sieci powiązań z innymi organizacjami

i wspólnej reprezentacji, co może znacząco zwiększyć siłę oddziaływania, a tym samym skuteczność realizacji funkcji rzeczniczych.

Organizacje są niezwykle ważnym źródłem wsparcia dla migrantów – nie tylko poprzez sprawowanie funkcji rzeczniczej, lecz także poprzez dostarczanie pomocy społecznej, również w formie samopomocy. Jest to szczególnie ważne dla tych migrantów, którzy słabo radzą sobie w nowej rzeczywistości z powodu niezajomości języka i kultury kraju pobytu oraz słabego zakorzenienia w sieciach społecznych.

Inna istotna funkcja organizacji imigranckich łączy się z podtrzymywaniem tożsamości narodowej migrantów. Dla wielu migrantów organizacje, które podejmują różnego rodzaju działania związane ze sferą kultury bądź z ekspresją tożsamości narodowej, stanowią jedyne bądź jedno z niewielu źródeł kontaktu z ojczystą kulturą czy językiem. Co więcej, sposób, w jaki imigranci stowarzyszą się, może być uznawany za wskaźnik poziomu ich tożsamości zbiorowej, która – w wyniku procesów organizacji – jest przez nich wyrażana bądź jest im społecznie przypisywana (Schrover, Vermeulen 2005: 824). Można zaryzykować twierdzenie, że podstawowe cechy organizacji imigranckich zrzeszających daną społeczność wskazują na to, iż członkowie tej społeczności chcą się odróżnić od innych czy chcą, aby ich odrębność została zauważona (Marquez 2001).

Organizacje mogą być postrzegane jako sposób na wyrażenie tożsamości zbiorowej. Charakter, liczba i rozmiar organizacji są wskaźnikami stopnia, w jakim imigranci chcą podkreślić, że są inni, albo stopnia, w jakim są wykluczeni z innych organizacji. To właśnie dzięki organizacjom inni mogą postrzegać imigrantów jako zbiorowość; organizacje jako takie świadczą o podziałach między grupami migrantów oraz pomiędzy imigrantami a społeczeństwem pobytu (Schrover 2006: 848).

Na funkcję podtrzymywania tożsamości narodowej można także spojrzeć w nieco bardziej instrumentalny sposób. Dzięki wspomaganie w kontakcie z rodzimą kulturą i rodzimym językiem organizacje ułatwiają nowym migrantom adaptację po przyjeździe, zmniejszają poczucie ich alienacji (Odmalm 2009: 158). Warto zauważyć, że funkcja ta staje się coraz mniej istotna w obliczu rozwoju środków komunikowania się oraz większej niż do tej pory łatwości przemieszczania się. Prowadzi do intensyfikacji transnarodowych powiązań między migrantami a ich ojczyznami w niespotykanej dotychczas skali, a to sprawia, że spada zainteresowanie organizacjami jako źródłem kontaktu z rodzimą kulturą. Wyjątkiem w tym zakresie wydają się być stowarzyszenia edukacyjne prowadzące szkoły dla dzieci migrantów.

Ponadto organizacje imigranckie służą słabo zintegrowanym ze społeczeństwem kraju pobytu migrantom jako swego rodzaju organizacyjna „proteza” – zaangażowanie w ich działalność zastępuje im uczestnictwo w organizacjach i instytucjach społeczeństwa tego kraju (Owusu 2000: 1158). Są one w pewnym sensie szkołą treningową dla migrantów, która przygotowuje ich do uczestnictwa w instytucjach państwa pobytu (Odmalm 2009: 158). Organizacje imigranckie – podobnie jak inne organizacje pozarządowe – mają bowiem pozytywny wpływ na rozwój szeroko

rozumianych umiejętności obywatelskich swoich członków, a w konsekwencji – na ich partycypację społeczną i polityczną (Jacobs, Tillie 2004: 423; Myrberg 2011).

Analizowane organizacje mogą także być platformą zawiązywania i utrzymywania kontaktów społecznych z rodakami (Norris 1975: 165). Dotyczy to zarówno rodaków w ojczyźnie, jak i tych mieszkających w kraju pobytu. W tym pierwszym przypadku organizacje są pomostem między migrantami a rodakami bądź instytucjami kraju pochodzenia. Poprzez taki rodzaj działalności organizacje zapewniają migrantom poczucie relacji z ojczyzną, minimalizując poczucie oddalenia bądź porzucenia. Warto zwrócić uwagę na organizacje skupiające mieszkańców określonego regionu lub miejscowości (często w literaturze nazywane *hometown associations*), które mają ambicje wspierania swoich „małych ojczyzn” (Levitt 2001; Levitt, Lamba-Nieves 2011). W tym drugim przypadku w większym stopniu chodzi o funkcje towarzyskie. Organizacje te umożliwiają spędzanie czasu z innymi migrantami pochodzącymi z tego samego kraju, ułatwiają kontakt oraz tworzą platformę nawiązywania relacji. Jest to szczególnie widoczne w przypadku organizacji o charakterze hobbystycznym, kulturalnym bądź sportowym. Organizacje imigranckie odgrywają więc istotną rolę w tworzeniu sieci społecznych i umożliwianiu regularnego kontaktu z innymi migrantami, wpływając w ten sposób pozytywnie na adaptację migrantów i dostarczając dodatkowych możliwości wzajemnego wsparcia (Massey et al. 1990: 145).

Organizacje imigranckie rzadko ograniczają swoją aktywność, a tym samym także funkcje, do jednej dziedziny lub jednego pola. Przeciwnie, zazwyczaj starają się dostarczać swoim członkom i odbiorcom cały wachlarz usług, które mogłyby ich do organizacji przyciągnąć oraz utrzymać w zasięgu ich oddziaływania (Owusu 2000: 1158).

Funkcje pełnione przez organizacje wobec migrantów mogą stanowić podstawę typologii, które usiłują uporządkować mnogość występujących rodzajów stowarzyszeń. Jose C. Moya (2005: 840–851) wymienia następujące typy: stowarzyszenia tajne, stowarzyszenia kredytowe, towarzystwa pomocy wzajemnej, grupy religijne, stowarzyszenia miast rodzinnych, grupy polityczne i rzecznicze. Chi-Kan Richard Hung (2007: 709) wskazuje cztery podstawowe typy stowarzyszeń. Po pierwsze, są to organizacje religijne, przede wszystkim Kościoły i organizacje wyznaniowe. Po drugie, są to organizacje kulturalne, które zajmują się podtrzymywaniem tożsamości kulturowej grupy, na którą składają się: język ojczysty, tradycyjna sztuka, taniec, muzyka itd. Trzeci typ to organizacje usługowe, których głównym celem jest pomoc migrantom. Należą do nich organizacje zajmujące się m.in. ochroną zdrowia, opieką czy pomocą społeczną. Ostatnim wymienionym przez autora rodzajem stowarzyszeń są organizacje interesu publicznego, których celem jest reprezentowanie społeczności imigranckich. Są to np. grupy rzecznicze, organizacje obywatelskie, organizacje profesjonalne.

Organizacje imigranckie pełnić mogą także ważne funkcje dla społeczeństwa kraju pobytu. Przede wszystkim mają wpływ na integrację migrantów z przedstawicielami tego społeczeństwa. W literaturze przedmiotu pojawiają się jednak sprzeczne opinie

co do kierunku tego wpływu. W przypadku części społeczności i części organizacji uznaje się, że zaangażowanie migrantów w działalność stowarzyszeń wpływa korzystnie na procesy integracji ze społeczeństwem kraju pobytu. Uznaje się bowiem, że (szczególnie w przypadku stowarzyszeń świeckich) zaangażowanie w nie zwiększa stopień uczestnictwa migrantów w systemie politycznym społeczeństwa kraju pobytu (Gans 1977; Elwert 1982; Fennema, Tillie 2001; Stoll 2001), a tym samym przyspiesza integrację:

Wiele dobrowolnych organizacji stworzonych przez imigrantów w Stanach Zjednoczonych promuje regularne kontakty interpersonalne, w dużym stopniu przyczyniając się do procesów adaptacji (Massey et al. 1990: 145).

Badania nad związkiem między poziomem zorganizowania migrantów a ich zaangażowaniem w system polityczny kraju pobytu, mierzonym poziomem partycypacji wyborczej migrantów, wydają się do pewnego stopnia potwierdzać tę tezę. W przypadku migrantów w Amsterdamie udowodniono, że istnieje związek między „gęstością” organizacyjnych powiązań między migrantami a ich poziomem zaufania oraz zaangażowania politycznego (Fennema, Tillie 1999). Nie jest to jednak zależność uniwersalna. Porównanie z innymi badaniami wskazuje, że związek ten może być silniejszy, słabszy lub może w ogóle nie być obserwowany w zależności od takich zmiennych, jak narodowość migrantów czy miejsce (państwo, a nawet miasto) zamieszkania (van Londen, Phalet, Hagendoorn 2007: 1205). Można także zaryzykować twierdzenie, że na poziom integracji ze społeczeństwem kraju pobytu może mieć kluczowy wpływ specyficzna orientacja organizacji. Im bardziej stowarzyszenia koncentrują się na integracji wewnętrznej (wewnątrzgrupowej), tym bardziej mogą osłabiać integrację ze społeczeństwem kraju pobytu. Szczególnie (choć nie tylko) widać to w przypadku początkowych stadiów migracji – wówczas organizacje imigranckie mogą grać rolę „izolacjonistyczną”. Polega ona na tym, że organizacje skupiają się głównie na ochronie tożsamości migrantów – ich języka i kultury. Z czasem jednak coraz bardziej otwierają się na kontakt z instytucjami kraju pobytu, co w konsekwencji powoduje głębszą integrację migrantów (Layton-Henry 1990: 109–110).

Wyniki niektórych badań sugerują, że udział w organizacjach może negatywnie wpływać na integrację migrantów ze społeczeństwem kraju pobytu. Jak pokazują studia nad organizacjami transnarodowymi, utrzymywanie bliskich relacji z krajem pochodzenia i tzw. podwójna lojalność mogą sprawić, że członkowie stowarzyszeń imigranckich będą mieć bardzo silnie rozwiniętą tożsamość narodową, która w niektórych przypadkach może spowalniać, a nawet uniemożliwiać pełną integrację (Østergaard-Nielsen 2000). Ponadto „w przypadku istnienia całej sieci «paralelnych instytucji», takich jak szkoły, media, stowarzyszenia kulturalne, konkretna grupa etniczna może podlegać procesom segregacji i wykluczenia” (Schoeneberg 1985: 419). Jest to możliwe tylko w przypadku występowania tzw. kompletności instytucjonalnej, która polega na tym, że społeczność imigrancka wytwarza własne – konkurencyjne

wobec instytucji społeczeństwa kraju pobytu – instytucje, które zaspokajają wszystkie potrzeby migrantów lub przynajmniej ich większość (Breton 1964; Goldenberg, Haines 1992).

Na podobną zależność zwracają uwagę Claudia Diehl i Michael Blohm (2001: 410), którzy w kontekście aktywności politycznej i możliwości partycypacji migrantów w systemie politycznym państwa pobytu zauważają, że choć w teorii przynależność do organizacji imigranckich powinna poprawiać sytuację migrantów i równoważyć przynajmniej częściowo braki zasobów, to w rzeczywistości wiele zależy od tego, jaki jest profil działalności tych organizacji. Silne zorientowanie organizacji na sprawy związane z ojczyzną raczej niż z krajem pobytu może dodatkowo osłabiać zaangażowanie migrantów w system polityczny kraju pobytu.

Warto zwrócić uwagę na funkcję, jaką organizacje imigranckie pełnią wobec kraju pobytu, a która stosunkowo rzadko pojawia się w literaturze przedmiotu. Organizacje mogą bowiem służyć jako swego rodzaju pas transmisyjny, dzięki któremu instytucje państwa pobytu w stosunkowo łatwy sposób mogą komunikować się z migrantami. Jest to szczególnie istotne w przypadku nowych migrantów, słabo znających język. Pośrednictwo organizacji w dotarciu do takich osób jest bezcenne i może wyrażać się na przykład przez dostarczanie im informacji o kraju pobytu w ojczystym języku (Odmalm 2009: 158).

Organizacje imigranckie mają także znaczenie dla kraju pochodzenia. Funkcje wypełniane przez nie dotyczą przede wszystkim możliwości pośredniczenia między migrantami a instytucjami kraju pochodzenia. Mogą one stanowić narzędzie kontaktu i komunikacji z własną diasporą (Odmalm 2009: 158). Instytucje kraju pochodzenia budują relacje z organizacjami ze względu na to, że za ich pośrednictwem – dzięki wykorzystaniu ich sieci społecznych, mediów i innych kanałów komunikacji – mogą dotrzeć do szerszych mas migrantów.

Pośrednictwo nie musi się jednak ograniczać do komunikacji. Przeciwnie, organizacje mogą służyć jako pośrednicy w przekazywaniu środków (materiałnych lub pozamateriałnych) pochodzących od migrantów wspierających kraj pochodzenia. Dotyczy to przede wszystkim pomocy humanitarnej i rozwojowej. Dzięki swoim zdolnościom mobilizacji migrantów organizacje zyskują możliwość akumulacji zasobów, a następnie transferowania ich do kraju pochodzenia (Rahman, Ranjan 2019).

Nie bez znaczenia są także możliwości wsparcia przez stowarzyszenia migrantów instytucji i organizacji o charakterze politycznym czy religijnym w kraju pochodzenia (Pries, Sezgin 2012a: 1). Funkcja tego rodzaju wypełniana jest szczególnie często przez organizacje zrzeszające uchodźców, którzy z powodów politycznych, etnicznych bądź religijnych zostali zmuszeni do opuszczenia ojczyzny. Starają się one wspierać – poprzez finansowanie oraz budowanie poparcia politycznego w kraju pobytu – opozycyjne organizacje kraju pochodzenia.

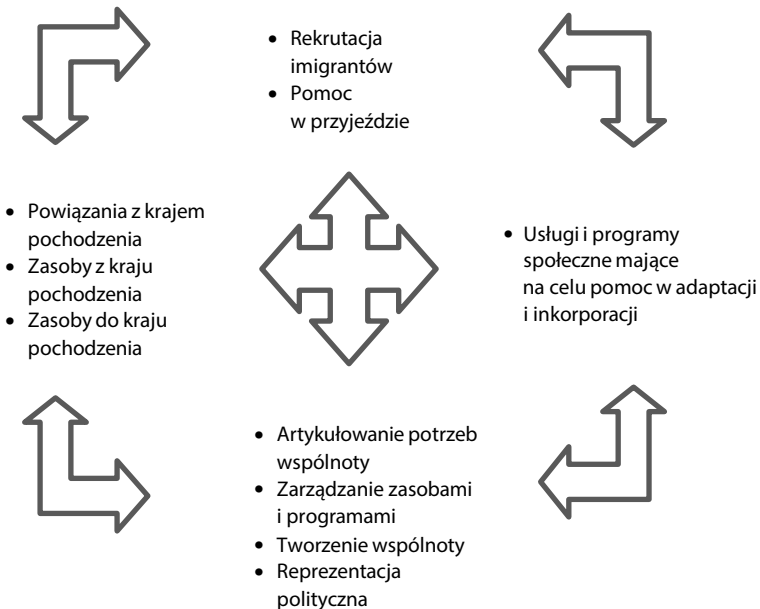
Innym rodzajem funkcji, jakie organizacje imigranckie mogą pełnić wobec dawnej ojczyzny, jest reprezentowanie jej interesów wobec władz kraju pobytu. Odbywa

się to przede wszystkim w formie lobbingu. Jak zauważa Charles McC. Mathias, w Stanach Zjednoczonych wpływ migrantów na politykę zagraniczną jest ogromny:

Kiedy tylko samoświadomi członkowie grup etnicznych posiadli know-how, uzyskali wpływ i władzę jako amerykańscy obywatele, zorientowali się, że nie tylko mogą poprawić swoją sytuację, ale także, że mogą wyrzucić wpływ na swoje kraje pochodzenia oraz amerykańską politykę wobec tych państw (Mathias 1981: 979).

W wielu przypadkach to właśnie organizacje skupiające migrantów dysponują narzędziami, by skutecznie lobbować na rzecz kraju pochodzenia. Warunkiem jest jednak to, by migranci ci aktywnie uczestniczyli w systemie politycznym kraju pobytu.

Swego rodzaju podsumowanie wiedzy na temat różnorodnych funkcji pełnionych przez organizacje imigranckie wobec różnych podmiotów proponuje Cordero-Guzmán (2005). Przede wszystkim zauważa on, że funkcji tych nie można analizować w izolacji – są one bowiem ze sobą powiązane. Organizacja jednocześnie może wykonywać funkcje wobec samych migrantów, jak i instytucji kraju pochodzenia i pobytu. Ponadto w zaproponowanym przez niego schemacie rzuca się w oczy fakt, że obok kraju pochodzenia oraz kraju pobytu pojawia się nie jeden podmiot, ale dwa podmioty, wobec których organizacje mogą pełnić rozmaite funkcje. Są to imigranci w najważniejszym dla procesu migracji momencie podejmowania decyzji

Rysunek 1. Funkcje organizacji imigranckich według Hectora R. Cordero-Guzmána

Źródło: Cordero-Guzmán 2005: 902.